

Отримано: 10.09.2014 р.

Прорецензовано: 15.09.2014 р.

Прийнято до друку: 25.09.2014 р.

Ткаченко Н. В. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток фінансових посередників / Н. В. Ткаченко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол. : І. Д. Пасічник, О. І. Дем'ячук. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 26. – С. 81–88.

УДК: 339.727

JEL-класифікація: F 65

Ткаченко Наталія Володимирівна,

*доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту, Черкаський інститут банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України*

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ

Досліджено теоретичні основи фінансової глобалізації та виділено основні її форми. Визначено тенденції розвитку фінансових посередників в умовах глобалізації та на цій підставі обґрунтовано чинники, що обумовлюють трансформацію їх функціонального призначення.

Ключові слова: фінансова глобалізація, інтеграція, фінансові інститути, фінансові посередники, фінансовий ринок, функції фінансових посередників.

Ткаченко Наталья Владимировна,

*доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой финансов и кредита, Черкасский институт банковского дела
Университета банковского дела Национального банка Украины*

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА РАЗВИТИЕ ФИНАНСОВЫХ ПОСРЕДНИКОВ

Исследованы теоретические основы финансовой глобализации и выделены основные ее формы. Определены тенденции развития финансовых посредников в условиях глобализации и на этом основании обоснованы факторы, обуславливающие трансформацию их функционального назначения.

Ключевые слова: финансовая глобализация, интеграция, финансовые институты, финансовые посредники, финансовый рынок, функции финансовых посредников.

Tkachenko Nataliya Volodymyrivna,

*Doctor of Economics, Professor, Head of Department of Finance and Credit of Cherkasy Institute of Banking of the University
of Banking of the National Bank of Ukraine*

THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION PROCESSES ON THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL INTERMEDIARIES

Theoretical bases of financial globalization and its basic forms are investigated. Tendencies of the development of financial intermediaries in the context of globalization are determined and on this basis factors that contribute to the transformation of their functionality are justified.

Keywords: financial globalization, integration, financial institutions, financial intermediaries, financial market, the function of financial intermediaries.

Постановка проблеми. Глобалізація є всеосяжним феноменом сучасної світової економіки. Сучасні дослідники володіють досить багатою інформаційною базою з різних аспектів глобалізації. Однак з багатьох питань як розвитку глобалізації, так і її впливу на економічні процеси у вчених-дослідників немає єдиної думки і, перш за все, з питань: чи є глобалізація односпрямованим процесом або ж пропускає альтернативні шляхи розвитку; чи веде глобалізація до створення однорідної міроцілісності або ж складається з різних компонентів розвитку; який вплив здійснює глобалізація на розвиток національної системи фінансового посередництва та окремих фінансових посередників?

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню різносторонніх проявів процесів фінансової глобалізації присвячено роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів, таких як Є. Балацький [4], П. Беленький [5], І. Бураковський [3], Ю. Власенкова [6], А. Дарбінян [7], Л. Дроздовська [8], Ю. Євлахова [1], Т. Ільїна [9], Л. Кузнецова [2], П. Рубанов [10] та інші. Попри вагомий науковий внесок відзначених дослідників, неспинність та багатогранність глобалізаційних процесів та їх проявів обумовлює необхідність подальших наукових досліджень змістовного наповнення фінансової глобалізації, виявлення її нових форм та впливів на функціонування фінансового посередництва.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є висвітлення сучасних підходів до трактування фінансової глобалізації та виділення її форм, а також дослідження основних тенденцій розвитку фінансових посередників від впливом глобалізаційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Фінансова глобалізація виступає найважливішою формою економічної глобалізації. Дефініція «фінансова глобалізація» з'явилася наприкінці ХХ ст., вона уособлює економічний процес, основою якого є міжнародний обмін фінансовими послугами та продуктами, ресурсами, технологіями та капіталом.

На початку 90-х років ХХ ст. і вітчизняні, і зарубіжні дослідники намагалися з'ясувати: що ж являє собою фінансова глобалізація, як вона виникла, чи є це явище історичною закономірністю. Разом з тим, формулювання теоретичної концептуалізації поняття фінансової глобалізації хоча й не надало однозначної відповіді на питання щодо її сутності, але дозволило просуватися далі в дослідженні глобалізаційних процесів. Згодом, як відзначила Ю.С. Євлахова [1, с. 4], поступово відбулася відмова від розповсюдженої в 1990-ті роки оцінки глобалізації як позитивного процесу, який потребує лише «корекції» окремих негативних елементів, і перехід до менш оптимальних поглядів на фінансову глобалізацію аж до визнання її виключно негативним явищем. Сутність фінансової глобалізації перестала бути центром досліджень, відбулося зміщення акценту на вивчення негативних наслідків фінансової глобалізації та пошук заходів з мінімізації збитку від них.

Сьогодні в області фінансів процеси глобалізації просунулися набагато далі, ніж в інших сферах суспільного життя. Фінансова глобалізація набула ознак складного та розвиненого процесу, який: по-перше, є результатом поглиблення фінансових зв'язків країни, лібералізації цін та інвестиційних потоків, створення глобальних транснаціональних фінансових груп, а, по-друге, проявляється в інтеграції фінансових інститутів в глобальну фінансову систему, в розповсюдженні фінансових інновацій, що призводять до зміни міжнародного бізнесу, у тому числі банківського, в зростаючому впливі глобальних валютно-фінансових інститутів на відтворювальні процеси в світовому господарстві та звичайно ж у всіх національних економіках. При цьому фінансові посередники (банки, страхові компанії, лізингові компанії та ін.) є стимуляторами або «двигунами» глобалізації завдяки новітнім сучасним інформаційним технологіям.

Фінансова глобалізація відбувається за напрямками, представленими на рисунку 1.

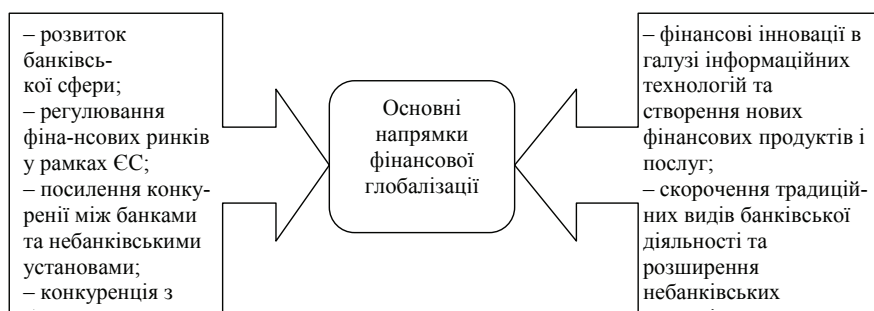

Рис. 1. Основні напрямки фінансової глобалізації

Джерело: складено автором.

Формами фінансової глобалізації є: глобалізація капіталів, глобалізація фінансових інструментів, глобалізація фінансових ринків і фінансових інститутів, глобалізація фінансового законодавства, глобалізація ринку кваліфікованих спеціалістів у галузі фінансів (рис. 2).

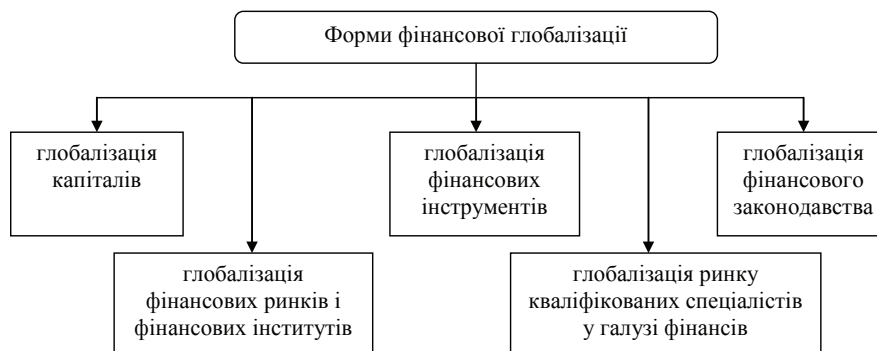

Рис. 2. Основні форми фінансової глобалізації

Джерело: складено автором.

Фінансова глобалізація є складовою частиною глобалізації усього світового господарства і наслідком економічної інтеграції, інтенсивно розвинулася протягом другої половини минулого століття. Відповідно, вона являє собою фінансову взаємозалежність країн всього світу, що виникла в результаті зростаючого обсягу міжнародних фінансових угод і світових потоків капіталу з використанням множини фінансових інструментів, а також у зв'язку з впровадженням сучасних електронних технологій, засобів комунікації та інформатизації.

Повністю підтримуємо точку зору Л.В. Кузнецової, щодо співвідношення понять «фінансова глобалізація», «інтернаціоналізація» та «інтеграція» (рис. 3).

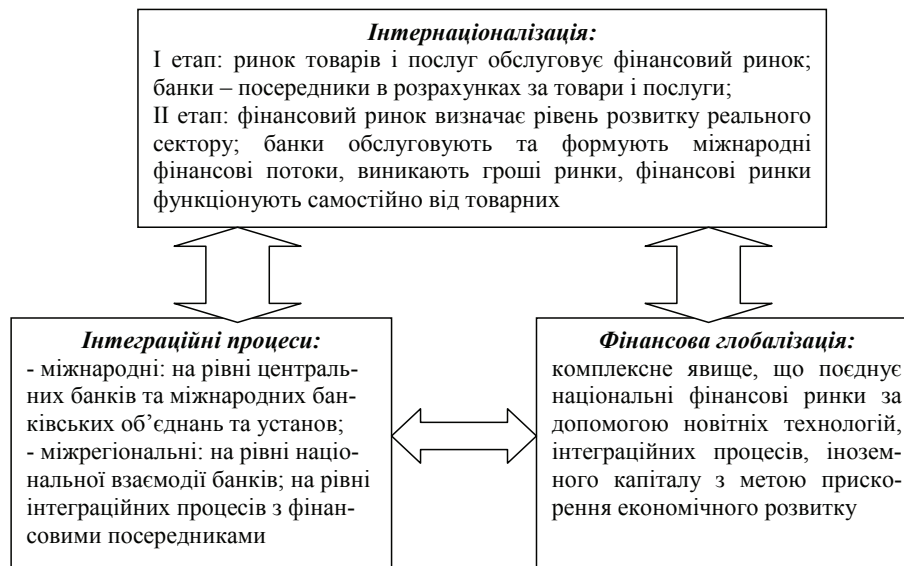

Рис. 3. Співвідношення понять «фінансова глобалізація», «інтернаціоналізація» та «інтеграція»

Джерело: складено автором за [2, с. 296].

Не можна оминати увагою і той факт, що фінансова глобалізація активізує низку суттєвих загроз:

- по-перше, виникнення глобальних економічних криз;
- по-друге, небезпека втрати незалежності країн з невисоким рівнем розвитку з причин їх боргової чи іншої фінансової залежності;
- по-третє, поглиблення диференціації рівнів фінансового та, в цілому, економічного розвитку країн;
- по-четверте, фінансова залежність країн з невисоким рівнем розвитку від розвинутих країн;
- по-п'яте, фінансіалізація культурних та інших неречових цінностей [3].

Сказане дає всі підстави для здійснення висновку, що посилення нестабільності світових фінансових ринків є закономірним наслідком фінансової глобалізації. Інтенсивність її позитивного чи негативного впливу на національні економіки визначається рівнем їх економічного розвитку, ступенем інтегрованості до міжнародних ринків, геополітичною роллю тощо.

Ключовим моментом в науковому дослідженні фінансової глобалізації є з'ясування причин підвищеного динамізму у фінансовій складовій процесу глобалізації. З цього питання можна виділити такі аспекти.

– по-перше, поява та розвиток нових інформаційних технологій забезпечили створення системи фінансових центрів. Варто зазначити, що це вплинуло на суттєве зниження не лише трансакційних витрат з реалізації фінансових угод, але й необхідного для них часу;

– по-друге, відбулася модернізація існуючого та формування нового інструментарію фінансового ринку, зокрема інструментів хеджування та управління ризиками. Окрім того підвищена ризикованість викликала необхідність введення нових інструментів, так званих похідних цінних паперів – деривативів;

– по-третє, фінансові інститути отримали можливість більш широкої діяльності. Це виражається в розширенні та зміні власників активів, у зниженні обов'язкових платежів із фінансових трансакцій, у формуванні мережі офшорних банків, які зокрема працюють у пільговому режимі, тощо.

Варто сфокусувати увагу на тому, що наслідки посилення глобалізаційних процесів на фінансовому ринку першими відчули на собі фінансові посередники, а саме банки, страхові компанії та ін. Водночас такі наслідки можуть мати двоякий характер (табл. 1).

Таблиця 1

Систематизація можливих наслідків посилення глобалізаційних процесів на фінансовому ринку України

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
<ul style="list-style-type: none"> – активізація конкуренції за рахунок збільшення представництва на ринку іноземних фінансових інституцій; – підвищення якості послуг на фінансовому ринку; – зростання обсягів залученого іноземного капіталу задля стимулювання розвитку економіки; – розширення можливостей із розподілу ризику; – зміна ставок на позичкові ресурси в сторону їх зниження, тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> – збільшення залежності національного ринку фінансових послуг від загальносвітових тенденцій; – посилення залежності фінансових посередників від інтересів іноземних інвесторів; – швидкість трансмісійних кризових явищ, специфіка яких відображається через поняття «ефект доміно» та «ефект резонансу»; – витіснення з ринку фінансових послуг слабших фінансових інститутів, насамперед, національних, через їх порівняно нижчу конкурентоспроможність, тощо.

Джерело: складено автором

До числа основних змін у сфері фінансового посередництва, що викликані поширенням світових глобалізаційних процесів, відносяться:

- концентрація фінансового, і насамперед, банківського капіталу шляхом реалізації конкурентної стратегії злиття і поглинання та розвиток стратегічних альянсів;
- зростання потреби у банківському обслуговуванні транснаціональних корпорацій з розвитком їх в усіх країнах світу. Операції банків урізноманітнюються, з'являються нові (нетрадиційні) банківські операції та послуги;
- побудову стратегії розвитку, тактики та захисту від ризиків фінансові посередники будують, враховуючи не лише національну економіку, а й на зміни в світовій економіці;
- фінансовий сектор стає все більш уніфікованим при роботі на внутрішньому та світовому ринках;
- фінансові установи приділяють більшу увагу рівню свого інформаційного та комп'ютерного забезпечення, кількості та якості інформаційних послуг, що надаються клієнтам;
- поглинання фінансових систем, менш конкурентоспроможних на світовому фінансовому ринку, більш розвинутими, яке здійснюється через механізм купівлі та створення фінансових установ;
- фінансові посередники все більш ускладнюють свою діяльність завдяки складним фінансовим інструментам, диверсифікації спектру послуг та мобільності ризику. У цьому контексті звичайно ж дерегуляція та лібералізація створили умови для фінансових інновацій та сприяли мобільності ризику;
- поява фінансових конгломератів, які пропонують широкий спектр фінансових послуг, банківських послуг, страхових послуг, послуг андеррайтингу, тощо. У результаті відбувається злиття та поглинання фінансових інститутів.

Зупинимося на основних тенденціях розвитку ринку фінансових посередників в умовах глобалізації. Такі тенденції характеризуються:

- жорсткістю конкурентної боротьби, насамперед, у найбільш прибуткових сегментах фінансових ринків – міжбанківська конкуренція та конкуренція між банками і небанківськими фінансовими посередниками;
- посиленням процесів злиття та поглинання. Так, укрупнення фінансових інститутів є основною умовою їх виживання й фінансового розвитку в умовах глобалізації міжнародних фінансових ринків;
- скасуванням заборони на поєднання комерційної банківської діяльності з інвестиційною та страховою діяльністю. У США у 1999 р. набрав чинності Закон Грема-Ліч-Блайлі, який скасував положення Закону Гласа-Стігала. Аналогічні процеси відбулися в Японії, де було відмінено Закон «Про цінні папери і біржі» від 1948 р. В Європі ж після прийняття Директиви про інвестиційні послуги, банки одержали доступ до фондових ринків тих країн, на які раніше вони вийти не мали змоги, зокрема ринки Франції та Іспанії. Але, вже після зняття цих обмежень банки почали створювати найпотужніших інтегрованих фінансових посередників, які мають можливість пропонувати увесь спектр фінансових операцій;
- побудовою стратегії розвитку роздрібного бізнесу через зниження процентної маржі і посиленням конкуренції за корпоративного клієнта; тощо.

Сучасний етап прискорення глобалізації суттєво модернізує функції фінансових посередників, ускладнюючи їх. Узагальнення численних авторських підходів дозволило виокремити тенденції розвитку фінансового посередництва (табл. 2) та побудувати структурно-логічну схему трансформації фінансового посередництва в Україні під впливом глобалізації (рис. 4).

Таблиця 2
Тенденції розвитку фінансового посередництва під впливом змін у зовнішньому середовищі функціонування

Зміни у зовнішньому середовищі фінансового посередництва	Тенденції розвитку фінансового посередництва
Зростання попиту на послуги фінансових посередників на фоні підвищення довіри постачальників і споживачів фінансових ресурсів	Посилення ролі фінансових посередників в сучасній економіці
Ускладнення та розширення видів економічної діяльності, формування нових інноваційних можливостей	Диверсифікація форм фінансового посередництва
Існування «дефектів мікроструктури» ринкових взаємодій – трансакційних витрат та інформаційної асиметрії	Нарощення інформаційної складової фінансового посередництва, що дає змогу трансформувати ризики клієнтів
Достатній обсяг власних ресурсів у великих іноземних банків без гострої потреби в залученні позикових коштів	Поступове обмеження ролі банків у розпорядженні вкладками населення
Розмежування грошових функцій обігу та нагромадження	Зростання попиту населення на послуги інституціональних інвесторів для примноження власних заощаджень
Виділення населення як кінцевого та основного споживача банківських послуг із кредитування	Переорієнтування банків на кредитування населення
Концентрація капіталу в сфері фінансового посередництва, диверсифікація послуг, що надаються, та зобов'язань фінансових установ	Детермінованість фінансового посередництва завданям підвищення рентабельності
Уніфікація законів, що регламентують діяльність фінансових посередників	Запровадження міжнародних стандартів здійснення посередницької діяльності
Прискорення інтеграції національних фінансових ринків	Формування потужних транснаціональних фінансових конгломератів
Поширення угод між національними фінансовими посередниками та іноземними	Наближення механізмів формування цін на послуги фінансових посередників до реалій міжнародних ринків
Зростання кількості злиттів і поглинань на міжнародному фінансовому ринку	Посилення концентрації фінансових послуг, укрупнення фінансових інститутів як необхідна умова їх конкурентоспроможності
Посилення конкуренції на міжнародному та національних фінансових ринках	Першочергове зростання конкуренції у найбільш дохідному секторі фінансового посередництва – банківському, а також, між банківськими та небанківськими посередниками
Зростання рівня задоволення потреб клієнта шляхом комплексного надання йому фінансових послуг – приймання вкладів, обмін валют, кредитування, обслуговування пластикових карт, переказ грошових засобів, розміщення засобів на фондових ринках, паї інвестиційних фондів, продаж страхових продуктів	Універсалізація діяльності фінансових інститутів та поява нового виду – інтегрованого фінансового посередника, об'єднання банку з іншими професійними учасниками фінансового ринку (страховими, інвестиційними, лізинговими, іншими компаніями)
Прискорене зростання ринку корпоративних боргових інструментів, особливо комерційних паперів	Посилення процесу дисінтермедіації, тобто витіснення традиційних посередників з ринку на користь інших, з більш низькими витратами та прозорими механізмами ведення діяльності
Розширення масштабів сек'юритизації активів та продажів кредитів	Формування вторинного ринку зобов'язань фінансових посередників

Джерело: систематизовано автором за [4-11].

Після аналізу вищезазначених й інших дослідницьких джерел, в яких досліджуються особливості впливу глобалізації на фінансове посередництво в Україні, є підстави для виокремлення комплексу проблем, що загострюються під дією екзогенних факторів та регламентують відповідні заходи економічної політики, спрямованої на розвиток фінансового ринку, фінансового посередництва, а відтак, – національної економіки в цілому.

По-перше, в умовах інтеграції світових фінансових ринків відбувається уніфікація кількісних та якісних обмежень до цінних паперів, якими оперують фінансові посередники. Для розвитку фінансового посередництва України недостатніми є інституціональні засади функціонування, що обумовлює необхідність подальшого розвитку правового регулювання фінансового ринку.

По-друге, ефективна взаємодія національних фінансових посередників з іноземними учасниками, вихід вітчизняних учасників на зовнішній ринок можливий за відповідності їх діяльності міжнародним стандартам. Важливою стає пруденційна складова управління фінансовим ринком України, підвищення прозорості фіскальної, монетарної, грошової політики, функціонування платіжних систем тощо.

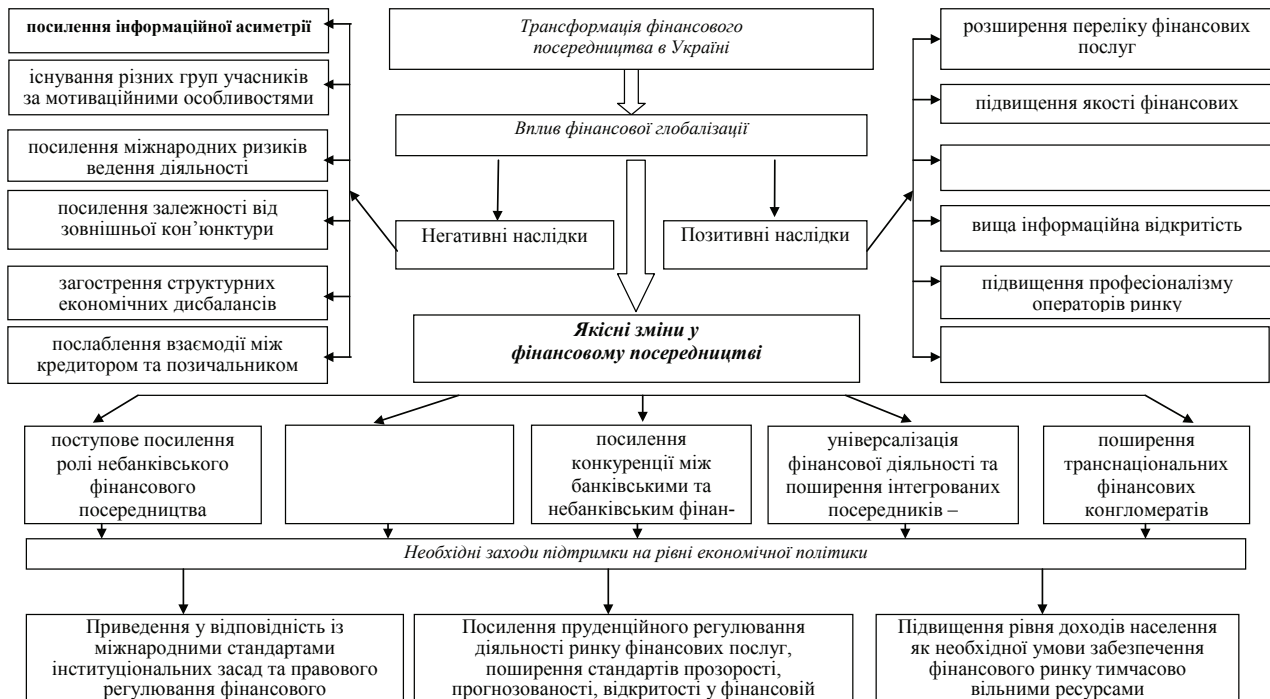

Рис. 4. Структурно-логічна схема трансформації фінансового посередництва в Україні під впливом глобалізації

Джерело: узагальнено автором за [1-13].

По-третє, залишається недостатнім асортимент та рівень якості фінансових послуг, що надаються фінансовими посередниками в Україні. До числа основних причин належить низький рівень капіталізації фінансових установ, як банківського, так і парабанківського секторів, що в умовах нестачі ліквідності унеможливує повне виконання ними своїх зобов'язань перед клієнтами.

По-четверте, потребує удосконалення інфраструктура фінансового ринку. Вразливою складовою залишається фондовий ринок України, з огляду на кількісні (за обсягами операцій та кількістю учасників) та якісні (за складом учасників, складом доступних фінансових інструментів, рівнем нормативно-законодавчої урегульованості, що значно обмежує фінансових посередників у джерелах формування фінансових ресурсів, можливостях диверсифікації своєї діяльності шляхом надання додаткових фінансових послуг, можливостях використання інструментів управління фінансовими ризиками у своїй діяльності [12, с. 170].

По-п'яте, фінансово-економічна криза унаочнила надвисокий рівень волатильності фінансових потоків в національних економічних умовах. Це стосується швидкого відтоку іноземного капіталу з фінансового сектора напередодні та під час економічного спаду; суттєво знижується попит на фінансові ресурси з боку суб'єктів підприємницької діяльності за умов економічної невизначеності та посилення рестрикційної фіскальної політики; поширеною стає практика перекладання економічних ризиків фінансовими посередниками на клієнтів (обмеження депозитних операцій банківськими установами, виплат страхових компаній тощо). Критичним за своєю значимістю є процес виходу іноземних учасників з українського ринку фінансових послуг, що триває в посткризовий період. Першопричинами рішень про продаж українських активів іноземними інвесторами були наслідки світової економічної кризи 2008 р. та девальвація української гривні. Однак, важливу роль відіграли і суто внутрішні проблеми розвитку українського фінансового ринку – низький рівень захисту прав кредиторів, недосконала законодавча база, правові колізії у вирішенні судових спорів. І, хоча, визначенням експертів [13], банки, що покинули Україну не належали до групи найбільших і не були системними, все ж тенденція прослідковується і вона не є позитивною.

По-шосте, рівень доходів населення України залишається низьким, що унеможливує значні заощадження. Не підвищується рівень довіри населення до української фінансової системи, тим самим зростає обсяг фінансових ресурсів, що перебувають в тіні. За даними НБУ, обсяг готівки поза банківською системою за результатами 2013 р. склав понад 2375,5 млрд. грн. Політика регулювання в цьому напрямі обмежується заходами адміністративного регулювання. Так, 06.06.2013 р. прийнята Постанова НБУ про встановлення з 01.09.2013 р. обмежень щодо граничної суми розрахунків готівкою. Однак, проблема потребує вирішення глибинних причин, що лежать в політико-економічній площині. Зменшення тінізації фінансового сектора в Україні можливе при зростанні довіри до фінансових інститутів, що забезпечують посередницькі операції, а також – впевненості населення, підприємницького сектора в посиленні економічної стабільності.

По-сьоме, упродовж тривалого періоду залишаються критичними регіональні дисбаланси розвитку фінансового посередництва в Україні. Так, концентрація фінансових інститутів – юридичних осіб в столичному регіоні, що пояснюється тими ж питаннями мінімізації трансакційних витрат, зосередженням основних фінансових потоків тощо, відображає нерівномірний розподіл потенційно доступних фінансових ресурсів для решти учасників ринку. Отже, скорочення регіональних дисбалансів – ще один напрям регулювання в державній політиці управління фінансовим ринком.

Також в центрі уваги повинні знаходитися проблеми:

- низького рівня капіталізації українських фінансових посередників, що не дозволяє їм конкурувати з іноземними конкурентами;
- відсутність політичної стабільності в країні, що є стримуючим фактором для іноземних інвесторів у їх бажанні вкладати кошти у фінансову систему;
- недостатність належного регулювання з боку наглядових органів;
- слабкість внутрішнього фондового ринку, зокрема, це пов'язано з розвитком правових інституцій, таких як право власності, контроль, тощо.

Безперечно для вирішення або послаблення гостроти зазначених проблем, на нашу думку, слід зосередити увагу на розвитку сучасної й конкурентоспроможної інфраструктури фінансового посередництва. Задля цього є необхідним:

- 1) подальше створення сприятливих законодавчих умов для діяльності фінансових посередників шляхом вдосконалення законодавчої бази та приведення її у відповідність до міжнародних стандартів;
- 2) переорієнтація фінансових компаній на інвестування довгострокових проєктів;
- 3) покращення захисту прав інвесторів та споживачів фінансових послуг;
- 4) підвищення ефективності державного регулювання та контролю за діяльністю фінансових посередників в поєднанні з створенням необхідних інститутів в економіці;
- 5) створення умов для потужного розвитку як банківських, так і небанківських фінансових установ;
- 6) створення належних умов для здорової конкуренції на фінансовому ринку та дієвих стимулів для подальшого розширення мережі фінансових посередників;
- 7) створення надійних інвестиційних інструментів та стійкого економічного підґрунтя для довгострокового розміщення фінансових ресурсів;
- 8) підвищення професійного рівня спеціалістів, що працюють у фінансових установах;
- 9) розширення повноти статистичної бази в сфері фінансових посередників, тощо.

Висновки. Підводячи підсумок, зазначимо, що активізація процесів фінансової глобалізації пов'язана з переходом країн на ринкові засади функціонування. Швидкий розвиток новітніх технологій призвів до виникнення особливої фінансової моделі господарювання, яка характеризується появою нових нетрадиційних інформаційних продуктів і фінансових послуг, розширенням потоків віртуальних грошей і створенням віртуальних банків, а також значною зміною ментальності ринкових агентів, що привнесло якісні зміни у фінансове посередництво у напрямках поступового посилення ролі небанківського фінансового посередництва, концентрації і централізації капіталу у фінансовому посередництві, посиленні конкуренції між банківськими та небанківським фінансовими посередниками, універсалізації фінансової діяльності та поширенні інтегрованих посередників – фінансових супермаркетів, поширенні транснаціональних фінансових конгломератів. Усе це означає, що якщо зупинити процеси глобалізації у фінансовій сфері не можливо, то керувати ними в інтересах розвитку національної економіки необхідно.

Література:

1. Евлахова Ю. С. Генезис концепции финансовой глобализации / Ю. С. Евлахова // Финансовые исследования. – 2007. – № 14. – С. 3–8.

2. Кузнецова, Л.В. Вплив фінансової глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграції на розвиток банківської системи України / Л.В. Кузнецова // Менеджмент та підприємництво України: етапи становлення і проблеми розвитку. – Л. : Вид-во Нац. ун-т «Львів. політехніка», 2008. – С. 294–299.
3. Бураковский И.В. Мировая экономика: глобальный финансовый кризис / И. В. Бураковский, А. В. Плотников. – Харьков : Фолио, 2010. – 415 с.
4. Балацкий Е. Финансовые потоки в глобальном мире [Электронный ресурс] // Режим доступа : http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_TPE/Balackii_4.pdf.
5. Беленький П. О. Другов Розвиток системи фінансових посередників України в умовах посилення глобалізаційних процесів / П. Беленький, О. Другов // Вісник НБУ. – 2007. – № 12. – С. 30–33.
6. Власенкова Ю. Финансовый супермаркет как стратегия развития международных финансовых посредников в условиях конкуренции [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.investor.ru/article/32496/318/>
7. Дарбинян А. Р. Институты финансового посредничества в современной экономике / А. Р. Дарбинян, Э. М. Сандоян // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3). – Том 1. – С. 89–99.
8. Дроздовская Л. П. Банковская сфера: механизм информационно-финансовой интермедиации: монография / Л. П. Дроздовская, Ю. В. Рожков / под науч. ред. проф. Ю. В. Рожкова. – Хабаровск : РИЦ ХГАЭП, 2013. – 320 с.
9. Ильина Т. Г. Финансовое посредничество в экономике / Т. Г. Ильина // Проблемы учёта и финансов. – 2011. – № 4. – С. 40–42.
10. Рубанов П. М. Сучасний стан та тенденції розвитку фінансового посередництва в Україні в умовах світової фінансової кризи // П. М. Рубанов / Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 4. – С. 167–171.
11. Якунин С. В. Изменение роли банков как финансовых посредников в современном мире и в России [Электронный ресурс] // Режим доступа : http://www.rusnauka.com/NPM/Economics/1_1_jakunin%20s.v..doc.htm.
12. Рубанов П. М. Сучасний стан та тенденції розвитку фінансового посередництва в Україні в умовах світової фінансової кризи / П. М. Рубанов // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 4. – С. 170.
13. Корнилюк Р. Вихід іноземних банків: факти проти міфів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.com.ua/blogs/kornellio/32904>.